

DOM OM KAPITALISERINGSRENTEN – KREUTZER-SAKEN

Oslo, 4. februar 2015

Advokat Jarl R. Henstein, Advokatfirmaet Riisa & Co

KRAV OG TILBUD ANNELIN KREUTZER

	Utbetalt fra Aioi		Krav fra Kreutzer		Tingretten		Lagmannsrett		Høyesterett
Menerstatning	1 383 288		4 750 000		1 558 688		1 383 288		1 637 643
Påført innteksttap									
Påførte utgifter	450 000		3 095 557		1 151 550		1 021 107		1 021 107
Renter					220 000				
Bolig	800 000		5 000 000		2 100 000		2 100 000		2 100 000
Fremtidig inntekt	1 733 981		9 111 102		3 262 924		3 000 000		3 677 931
Fremtidige utgifter	1 364 506	70 000	20 590 000	250 000	3 856 000	200 000	2 699 200	140 000	3 197 301
Skatteulempe	774 620	25 %	7 425 276	25 %	1 423 785	20 %	1 424 800	25 %	1 375 047
Sum	6 506 395		49 971 935		13 572 947		11 628 395		13 009 029
Avkorting BAL § 7	-3 253 198	50 %		0 %	-4 071 884	30 %	-3 488 518	30 %	-3 902 709
Avkortet erstatning	3 253 197				9 501 063		8 139 877		9 106 320
Utbetalt erstatning	-3 253 198		-3 253 198		-3 253 198		-3 253 198		-3 253 198
Til utbetaling:	0		46 718 737		6 247 865		4 886 679		5 853 122

ADVOKATFIRMAET

RIISA & Co

ANS - MNA

Problemstillinger for HR

1. Størrelsen på den *generelle* kapitaliseringsrenten
2. Var det grunnlag for å fastsette en *individuell* kapitaliseringsrente for Kreutzer, og i tilfelle hvilken rentefot skulle da benyttes
3. Skatteulempe

Problemstillinger for HR – Den *generelle* kapitaliseringsrenten

- a) Skal kapitaliseringsrenten beskytte mot inflasjon dvs en *nominell* eller *realrente*? – **rettslig spørsmål**
- b) Skal det tas hensyn til forventet *reallønnsvekst* ved fastsettelse av kapitaliseringsrenten? – **rettslig spørsmål**
- c) Skal det tas hensyn til usikkerhet knyttet til om inntekt uten skaden ville inntrådt ved fastsettelsen av kapitaliseringsrenten? (*inntektsusikkerhet* og *aktuarisk risiko*) – **rettslig spørsmål**

Problemstillinger for HR – Den *generelle* kapitaliseringsrenten

- d) Hvilke *investeringsalternativer* er aktuelle ?
Avkastning utover det den helt sikre investering (statsobligasjoner, bankplassering) er betaling for en risiko (risikopremie). Hvilken risiko skal skadelidte pålegges å ta? (risikoprofil) – **rettslig spørsmål**
- e) Hva skal den *generelle* kapitaliseringsrenten være i lys av de ovennevnte rettslige vurderingene? – **mer et fagøkonomisk spørsmål**

Problemstillinger for HR – En *individuell* kapitaliseringsrente?

- a) Var det grunnlag for å fastsette en særskilt kapitaliseringsrente fordi skadelidte hadde begrensede investeringsalternativ? – **rettslig spørsmål**
- b) Valg av *individuell* rentefot - **mer et fagøkonomisk spørsmål**

Spørsmål om realrente

- Ulike rentebegreper

- Nominell rente:

- Den faktiske renten som oppnås ved f.eks. å sette pengene i bank
 - Den nominelle rente er ikke korrigert for inflasjon

- Realrente:

- Realrenten er differansen mellom den nominelle renten og inflasjon
Eks. Banken gir en rente på 5%, mens inflasjonen har vært 2% i løpet av året. Realrenten er da 3%
 - Realrente korrigerer for inflasjon

Spørsmål om realrente

- Høyesterett i Kreutzer-saken:

Det uttales altså her at «kjernen i erstatningsretten» er at skadelidte ikke skal komme dårligere ut enn om skaden ikke hadde inntruffet. Følgelig må realverdien av de årlige tapene kompenseres

Reallønnsvekst som en del av kapitaliseringsrenten

- Reallønnsvekst:
 - Reallønnsvekst er det samme som lønnsveksten minus den generelle prisstigningen på varer og tjenester
- Problemstilling:
 - Vi har i det (de) siste 10 år hatt en reallønnsvekst i Norge, dvs en lønnsvekst som overstiger inflasjonen
 - Skal denne hensyntas ved valg av kapitaliseringsrentefot, eller hører denne diskusjonen hjemme under erstatningsberegningen?

Reallønnsvekst som en del av kapitaliseringsrenten

- Bakgrunn for problemstillingen:

....At spørsmålet i det hele tatt har kommet opp, skyldes at de sakkyndige for Høyesterett har reist problemstillingen.... De tre rettsoppnevnte sakkyndige har antatt at det vil være en viss generell reallønnsvekst i erstatningsperioden, og de har derfor lagt inn reallønnsveksten som et fradrag fra realrenten ved beregning av kapitaliseringsrenten.

De rettsoppnevnte sakkyndige reduserte kapitaliseringsrenten med 1,5% som følge av reallønnsvekst

Reallønnsvekst som en del av kapitaliseringsrenten

- **Anførsler:**

- Kreutzer: Det må være riktig å korrigere kapitaliseringsrenten for reallønnsvekst
- Selskapet: En eventuell korrigering for reallønnsvekst må skje i forbindelse med erstatningsutmålingen og ikke ved valg av kapitaliseringsrente
 - Rettstekniske problemer vil oppstå idet man må operere med ulike kapitaliseringsrenter for de ulike erstatningsposter (ménerstatning og utgifter er ”uberørt” av reallønnsutviklingen)
 - Deler av erstatningen (inntekt med skade) er allerede reallønnsjustert som følge av den årlige regulering av grunnbeløpet

Reallønnsvekst som en del av kapitaliseringsrenten

- *Høyesterett i Kreutzer-saken:*

Nettopp ut fra de meget skjønnsmessige og usikre anslagene over fremtidig inntekt uten skaden, og fordi det åpenbart ikke er tatt hensyn til ulike utgiftsposter knyttet til det å ta utdanning og stå i arbeid, kan det ikke ha vært partenenes forutsetning at det skulle kunne trekkes inn ytterligere generelle inntekts- eller tapsposter. Selv om reallønnskompensasjon ikke har vært trukket inn som en selvstendig faktor i de diskusjoner partene har ført om As inntektsnivå uten skaden, eller i lagmannsrettens beregning av fremtidig inntektstap, mener jeg derfor at det ville være feil å trekke inn dette nå ved fastsettelse av kapitaliseringsrenten.

ADVOKATFIRMAET

RIISA & Co

ANS - MNA

Reallønnsvekst som en del av kapitaliseringsrenten

- *Om det ved personskadeerstatning for fremtidig inntektstap generelt er rettslig adgang til å kreve kompensasjon for reallønnsvekst, har partene i liten grad gått inn på.....**Når spørsmålet om det rettslige grunnlaget for en slik kompensasjon ikke er prosedert og belyst, finner jeg etter omstendighetene ikke grunn til å ta stilling til spørsmålet, som her altså uansett ikke har betydning for resultatet*

Aktuarisk usikkerhet som en del av kapitaliseringsrenten

- Hva menes med aktuarisk usikkerhet:
 - Det vil alltid være en viss risiko for at personen ikke fullfører utdanningen, eller fullfører, men ikke kommer i den jobb som er forutsatt.. (i vår sak jurist)
 - Aktuarisk risiko er ment å fange opp muligheten for at fremtidig arbeidsinntekt blir lavere enn det årlige estimat som er benyttet i beregningen
- Problemstilling:
 - Skal det gjøres et påslag i kapitaliseringsrenten fordi inntekt uten skaden vil være forbundet med usikkerhet?
 - » Økonomiske sakkyndige mente ja
 - » Høyesterett og partene mente nei

ADVOKATFIRMAET

RIISA & Co

ANS - MNA

Kapitaliseringsrenten – Valg av investeringsalternativer

- Et av de sentrale tvistetema for HR
 - Hvilke investeringsobjekter var relevante å vurdere
 - Hvordan skulle erstatningsbeløpet fordeles mellom de ulike investeringsobjekter (Mao: Hvor stor risiko skulle skadelidte ta)
- De rettsoppnevnte sakkyndige:
 - Aktuelle investeringsobjekter er statsobligasjoner og aksjer
 - Erstatningsbeløpet måtte fordeles med 80% på statsobligasjoner og 20% i aksjer
 - En slik investeringsprofil ville kunne gi en realavkastning på 2-3% over lang tid. Langt lavere avkastning enn dette den første perioden i denne saken som betydde mest for Kreutzer.

Kapitaliseringsrenten – Valg av investeringsalternativer

- Anførlser:

- Kreutzer: SKL kan ikke forventes å ta en høyere risiko enn det de sakkyndige har lagt opp til (80:20)
- Selskapet: SKL må investere i flere alternative investeringsobjekter
SKL må forventes å ta en høyere risiko en 80:20
(Folketrygdfondet benytter 40:60, alminnelig spareportefølje ofte 50:50)

- Historisk og forventet realavkastning ulike investeringsobjekter:**

	Historisk snitt	Kortsiktig (10 år)	Langsiktig (10 år-)
Statsobligasjoner	Ca. 2,5%	0%	2%
Høyrentekonto		0,5%	2,5%
Banklån		2%	4%
Aksjer Norge	9,7%	5,5%	7,5%
Boligpris	2,8%	1,5%	1,5%

Kapitaliseringsrenten – Valg av investeringsalternativer

Aksjer	5,50 %
Obligasjoner	0,00 %
Bolig/Gjeld	0,00 %

Skriv inn ønskede
avkastningstall og tabellen
nedenfor oppdateres.

FREMTIDIG KORTSIKTIG KAPITALISERINGSRENTE

Obligasjoner/AI	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
100	0,00										
90		0,55									
80			1,10								
70				1,65							
60					2,20						
50						2,75					
40							3,30				
30				1,83	*			3,85			
20									4,40		
10										4,95	
0											5,50

*1/3 obl, aksje og "andre produkter"

ADVOKATFIRMAET

RIISA & Co

ANS - MNA

Kapitaliseringsrenten – Valg av investeringsalternativer

Aksjer	7,50 %
Obligasjoner	2,00 %
Bolig/Gjeld	0,00 %

Skriv inn ønskede
avkastningstall og tabellen
nedenfor oppdateres.

FREMTIDIG LANGSIKTIG KAPITALISERINGSRENTE

Obligasjoner/AI	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
100	2,00										
90		2,55									
80			3,10								
70				3,65							
60					4,20						
50						4,75					
40							5,30				
30				3,17 *				5,85			
20									6,40		
10										6,95	
0											7,50

*1/3 obl, aksje og "andre produkter"

ADVOKATFIRMAET

RIISA & Co

ANS - MNA

Kapitaliseringsrenten – Valg av investeringsalternativer

Aksjer	7,50 %
Obligasjoner	3,00 %
Bolig/Gjeld	4,00 %

Skriv inn ønskede
avkastningstall og tabellen
nedenfor oppdateres.

FREMTIDIG LANGSIKTIG KAPITALISERINGSRENTE

Obligasjoner/Al	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
100	3,00										
90		3,45									
80			3,90								
70				4,35							
60					4,80						
50						5,25					
40							5,70				
30				4,83 *				6,15			
20									6,60		
10										7,05	
0											7,50

*1/3 obl, aksje og "andre produkter"

ADVOKATFIRMAET

RIISA & Co

ANS - MNA

Kapitaliseringsrenten – Valg av investeringsalternativer

- Høyesteretts begrunnelse:

Spørsmålet er imidlertid om det er riktig å forutsette en slik investeringsportefølje. Dette er et rettslig spørsmål, for så vidt som det er tale om hvilken risiko det er rimelig å forvente at en skadelidt skal ta for å oppfylle sin tapsbegrensningsplikt

Kapitaliseringsrenten – Valg av investeringsalternativer

- *I tråd med gjeldende rett siden Ølbergdommen mener jeg på denne bakgrunn at det må legges til grunn en bredere sammensatt portefølje enn de tre rettsoppnevnte sakkyndige har lagt til grunn. I tillegg må det kunne legges inn som en normalforutsetning at en del av erstatningen brukes til å finansiere bolig.*

Kapitaliseringsrenten – Valg av investeringsalternativer

Ved siden av en *større andel aksjer* i porteføljen er det også rimelig å tenke seg investering i *andre typer obligasjoner enn statsobligasjoner*, forutsatt at også de obligasjonene anses som svært sikre. Jeg peker her på for eksempel fond som har *obligasjoner med fortrinnsrett utstedt av norske banker i porteføljen*.

Den generelle kapitaliseringsrenten

- Høyesterett i Kreutzer-saken:

*Det avgjørende for kapitaliseringsrenten blir da hvilken **gjennomsnittlig realavkastning**, altså nominell avkastning minus inflasjon, som kan oppnås ved forvaltning av et erstatningsbeløp om man **ser flere tiår frem i tid***

Den generelle kapitaliseringsrenten

- Høyesterett i Kreutzer-saken:

Professor Johnsen pekte under sin forklaring for Høyesterett på at kapitaliseringsrenten på fem prosent som Høyesterett fastsatte i Ølbergdommen, faktisk har vist seg å ligge nokså nær realavkastningen i tiden fra 1993 til 2014 på den 80:20-porteføljen som de sakkyndige har tatt utgangspunkt i.

Den generelle kapitaliseringsrenten

- De sakkyndige i Kreuzer:

*Deres konklusjoner ligger fra i overkant av **to prosent til tre prosent**. Alle tre sakkyndige regner med at realavkastningen de nærmeste årene - som betyr mest for A fordi kapitalen hennes da vil være størst - vil være lavere, for deretter å stige*

Den generelle kapitaliseringsrenten

- Høyesterett i Kreutzer:

*Med hensyn til de økonomiske fremtidsutsiktene kan det spores **en viss uenighet mellom de tre rettsoppnevnte sakkyndige på den ene side, og Ådne Cappelen og særlig Christian Dahl på den andre**, om hvilken vekt utviklingen de seneste par tiårene bør tillegges som veiledende for den fremtidige utviklingen..... For meg tjener dette mest til å understreke usikkerheten man står overfor, og som også de tre rettsoppnevnte sakkyndige har fremhevet. **Fra et domstolsperspektiv kan denne usikkerheten tilsi forsiktighet med å gjøre store endringer i forhold til dagens rettstilstand***

Uavklarte problemstillinger

- Skal/kan reallønnsvekst kompenseres gjennom erstatningsutmålingen?
- Hva skjer med rentefoten som benyttes for ménerstatning i ftl § 13-17 (6%)?
- Hva skjer med rentefoten som benyttes i de standardiserte erstatningsoppgjør etter yrkesskade (6%)?
- Aktuelt med gjenopptak av allerede foretatte erstatningsoppgjør?

- **Best i verden i reallønnsvekst**

Men reallønnsvekst må følge produktivitsvekst, maner sentralbanksjef Øystein Olsen.

- (Dagbladet): - Jeg kjenner ikke til noe annet land som har vært i nærheten av å ha en like høy reallønnsvekst som Norge. Det har selvsagt mye med oljen å gjøre, sa sentralbanksjef Øystein Olsen på et møte med Fellesforbundet og Norsk Industri i ettermiddag.

Reallønnsvekst som en del av kapitaliseringsrenten

- Noen rettslige utgangspunkter:

- Ølberg-dommen, Rt. 1993 s. 1524:

Det årlige ervervstapet.....

Noen reallønnsstigning av betydning finner jeg heller ikke grunnlag for ut fra forholdene i dag

- Horseng-dommen, Rt. 1993 s.1538:

Spørsmålet om skadelidte gjennom utmålingen bør få andel i reallønnsutviklingen, er berørt i Erstatningslovkomiteens utredning (1971) i tilknytning til spørsmålet om verdisikring ved terminvis utmåling av erstatningen. Komiteen gir (s 45) uttrykk for at verdisikringen bør knyttes til fallet i pengeverdi, men at man ikke bør ta sikte på en regulering som gir skadelidte andel i den alminnelige velstandsutvikling. A har vist til at dommen i [Rt-1973-531](#) kan gi uttrykk for et annet syn. Det er imidlertid tvilsomt om denne dommen sier noe om dette spørsmål, og den ligger i tid før Sevaldsen-dommen, [Rt-1981-138](#).

ADVOKATFIRMAET

RIISA & Co

ANS - MNA

Reallønnsvekst som en del av kapitaliseringsrenten

- Noen rettslige utgangspunkter:
- Lødrup, Erstatningsrett

Etter mitt syn er en reallønnstigning i prinsippet gjenstand for erstatning, dersom det skulle være grunnlag for det

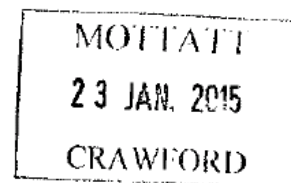
Spørsmål om etteroppgjør

TSA

Advokatfirmaet
Unnland AS

Crawford
Att: leder oppgjør personskade
Postboks 133
1300 SANDVIKA

Oslo, 22. januar 2015

REVISJON AV ERSTATNINGSOPPGJØR BASERT PÅ DOM I KREUZERSAKEN

I sak HR-2014-02425-S konkluderte Høyesterett bla med at kapitaliseringsrenten skal settes ned til 4%.

Basert på dette er vi kjent med at NPE og if har besluttet at de vil foreta gjennomgang av tidligere oppgjør for å beregne en eventuell tilleggsutbetaling til de som er berørt av Høyesteretts dom, dvs reviderte beregninger av erstatningsutbetalingene basert på 4% rente og justering av skatteulempe. iht.

Vi ber om å få opplyst hvorvidt Crawford også følger denne policy.

I så fall ber vi om å få opplyst når vi kan forvente at selskapet foretar denne gjennomgangen.

DOM OM KAPITALISERINGSRENTEN – KREUTZER-SAKEN

Oslo, 4. februar 2015

Advokat Jarl R. Henstein, Advokatfirmaet Riisa & Co